

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Peiling waarde openbare bibliotheek. - deel 2: Voor wie is de bibliotheek van waarde?

Oomes, M.; Huysmans, F.

Publication date

2013

Document Version

Final published version

Published in

Bibliotheekblad

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Oomes, M., & Huysmans, F. (2013). Peiling waarde openbare bibliotheek. - deel 2: Voor wie is de bibliotheek van waarde? *Bibliotheekblad*, 2013(11), 32-34.

<http://www.bibliotheekblad.nl/Handlers/DownloadBestand.ashx?ID=1000005762>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voor wie is de bibliotheek van waarde?

In een onderzoek onder bibliotheekleden en niet-leden is gevraagd naar het persoonlijk nut dat zij van de bibliotheek hebben ervaren en naar de waarde die zij zien voor de samenleving als geheel. Wat zijn de verschillen tussen diverse bevolkingsgroepen daarbij? Zijn het jongeren of juist ouderen die persoonlijk het meest van de bibliotheek zeggen te profiteren? En hoe verschillen vrouwen en mannen, leeftijds- en opleidingsgroepen in de waarde die ze de bibliotheek toekennen?

In *Bibliotheekblad* 8, 2013 beschreven we de waarde van de openbare bibliotheek zoals die door Nederlanders wordt ervaren. Een landelijk surveyonderzoek onder 1502 Nederlanders, van wie twee derde bibliotheekgebruikers en een derde niet-gebruikers, liet zien dat de uitleenfunctie alle andere functies in de schaduw stelt. Het lenen van boeken is de reden waarvoor de meeste mensen naar de bibliotheek komen. Zoals bekend uit de CBS-statistiek (de ruwe data daarvoor worden door de bibliotheken zelf aangeleverd) staat die uitleenfunctie al bijna twee decennia onder druk: de uitleentallen lopen terug, bij non-fictie én fictie, bij de jeugd en bij volwassenen. Om van de cd-uitleen nog maar te zwijgen. Maar bibliotheken benadrukken dat het beschikbaar stellen van boeken ook een *middel* om verder gelegen *doelen* te bereiken: betere schoolprestaties, een geletterde bevolking, een bloeiende lees- en literaire cultuur, een sterkere kenniseconomie, zelfredzame burgers, een sterkere sociale cohesie, culturele verrijking, om de belangrijkste te noemen.

Op basis van een uitgebreide literatuurstudie onderscheidde we vijf waarden van de bibliothecaire *performance*: sociale, culturele, educatieve, economische en affectieve waarde. Bovenstaande doelen zijn hieronder goed te vangen. Overeenkomstig het belang dat wordt gehecht aan het boeken lenen, steekt de affectieve waarde - het plezier dat het lezen van boeken verschaft - ver boven de andere uit. Althans: in de waarneming van bibliotheekleden en -bezoekers. Het betekent niet dat de overige vier onbelangrijk zijn, zo concludeerden we. Wel dat ze minder breed gedragen worden.

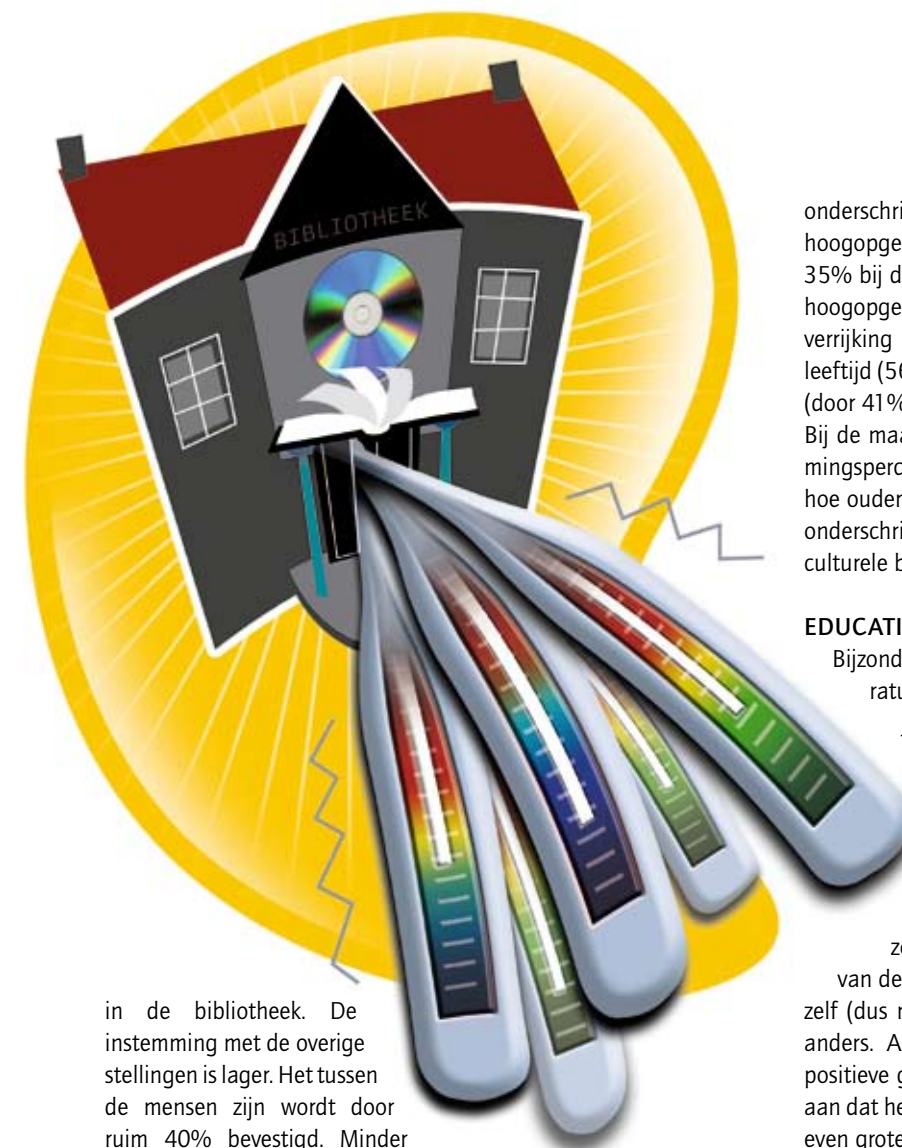
In ons onderzoek maakten we ook onderscheid tussen persoonlijke en maatschappelijke waarde, op elk van de vijf terreinen. Bij persoonlijke waarde gaat het om wat mensen *zelf hebben ervaren* ('ik heb iets

aan de bibliotheek gehad op het gebied van ...'). Maatschappelijke waarde staat in principe los van de eigen ervaring. Het gaat meer om generieke opinies ('ik ben van mening dat de bibliotheek iets bijdraagt op het gebied van ...'), die ook kunnen bestaan bij mensen die zelf niet in de bibliotheek komen. Stellingen over persoonlijke waarde zijn alleen voorgelegd aan recente gebruikers van de bibliotheek (minimaal een keer bezocht in de afgelopen 12 maanden). De maatschappelijke waarde is ook bij sporadische en niet-gebruikers gepeild. In dit artikel zoomen we in op verschillen tussen bevolkingsgroepen, onderscheiden naar sekse, leeftijd en opleidingsniveau. Daar waar verschillen tussen groepen worden benoemd, zijn ze ook statistisch significant, tenzij anders vermeld.

SOCIALE WAARDE

Wat draagt de bibliotheek bij aan de sociale samenhang? Respondenten kregen in het onderzoek zes stellingen voorgelegd: 'Door de bibliotheek voel ik mij meer verbonden met de samenleving', 'In de bibliotheek ben ik tussen de mensen', 'Door de bibliotheek blijf ik op de hoogte van wat speelt in de samenleving', 'De bibliotheek geeft mij het gevoel erbij te horen', 'In de bibliotheek voel ik me welkom' en: 'Door de bibliotheek kan ik een steentje bijdragen aan de samenleving'. Drie van de vier mensen geven aan dat zij zich welkom voelen

'KWART VAN DE TIENERS ZEGT: DOOR BIBLIOTHEEK TE GEBRUIKEN KAN IK MIJN WERK BETER DOEN'

in de bibliotheek. De instemming met de overige stellingen is lager. Het tussen de mensen zijn wordt door ruim 40% bevestigd. Minder instemming - beneden de 20% - is er bij de overige vier stellingen. Vrouwen en mannen stemmen even vaak in met alle stellingen. De stelling dat men zich door de bibliotheek meer verbonden voelt met de samenleving, wordt met meer instemming begroet naarmate de leeftijd stijgt. Ze wordt door de oudste groep (65-plussers) twee keer zo vaak onderschreven als door de jongere (13-17 jaar; 28% om 13%). Hoogopgeleiden zijn het er ook vaker mee eens (25%) dan middelbaar (16%) en laagopgeleiden (20%). Los van de persoonlijke ervaringen is ook de sociale waarde van de bibliotheek voor de samenleving gepeild. Twee kenmerkende van de vijf stellingen luiden: 'De bibliotheek maakt de samenleving sterker' (40% instemming) en: 'De bibliotheek is een ontmoetingsplek' (45%). Mannen stemmen er iets vaker mee in dan vrouwen, maar de verschillen zijn niet statistisch significant. Met het klimmen van de leeftijd en de opleiding onderschrijft men de sociale waarde wat vaker.

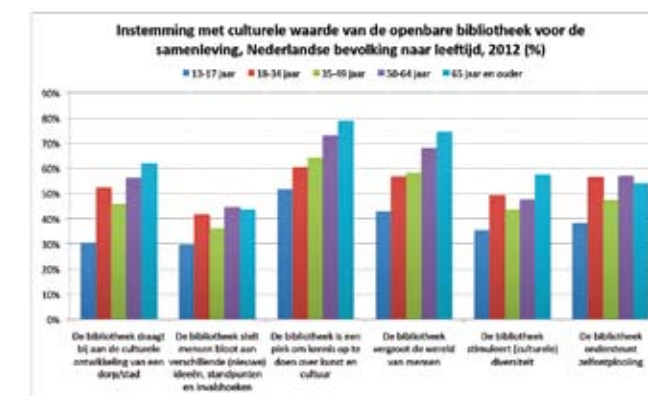
CULTURELE WAARDE

De culturele waarde van de bibliotheek voor mensen persoonlijk wordt uitgedrukt in instemming met stellingen als: 'De bibliotheek brengt mij in contact met kunst en cultuur' en: 'De bibliotheek verrijkt mijn leven', naast nog drie andere. Drie tot vier op de tien mensen

onderschrijven de stellingen. Met de eerste stelling zijn vooral de hoogopgeleiden het eens: 48%, tegen 37% bij de middelbaar en 35% bij de laagopgeleiden. Ook bij de andere stellingen zijn het de hoogopgeleiden die het vaakst instemmend antwoorden. De verrijking van het eigen persoonlijke leven wordt door mensen op leeftijd (56%) veel vaker onderschreven dan door de jongere groepen (door 41% onder de 18- tot 34-jarigen en 28% onder tieners). Bij de maatschappelijke waarde op cultureel vlak liggen de instemmingspercentages wat hoger: tussen 40% en 70%. Ook hier geldt: hoe ouder, hoe meer men de culturele waarde voor de maatschappij onderschrijft (figuur 1). Wederom zijn het de hoogopgeleiden die de culturele bijdrage van de bibliotheek het hoogst inschatten.

EDUCATIEVE WAARDE

Bijzondere aandacht in zowel beleid als de wetenschappelijke literatuur krijgt de rol die bibliotheken spelen in het leven van jonge kinderen. Omdat deze specifieke doelgroep in de steekproef niet voorkwam, is onder de ouders en grootouders geïnformeerd naar het bibliotheekgebruik van hun (klein)kinderen tussen de 0 en 14 jaar. Een groot deel van de (groot)ouders geeft aan dat tenminste een (van de) (klein)kind(eren) een bibliotheekpas heeft. De percentages met betrekking tot bibliotheekbezoek liggen wat lager: respectievelijk 26%, 19% en 21% van de (klein)kinderen bezoekt de bibliotheek met de respondent zelf (dus met de ouder of grootouder), met school, of met iemand anders. Als de groot(ouders) wordt gevraagd naar de mogelijke positieve gevolgen van de bibliotheek, geeft bijna een derde (32%) aan dat het (klein)kind door de bibliotheek meer is gaan lezen en een even grote groep dat het kind lezen leuker is gaan vinden. Een vijfde is van mening dat het kind beter is gaan lezen. Daarentegen ziet iets meer dan een kwart (27%) bij het kind geen enkele van de genoemde gevolgen van de bibliotheek terug. Een voorzichtige peiling naar de rol van bibliotheken op het gebied van mediawijsheid van jonge kinderen levert een minder overtuigend beeld: slechts 8% van de (groot)ouders in het onderzoek stemt in met de stelling 'Door de

Figuur 1

bibliotheek leert mijn (klein)kind goed om te gaan met media, computers en internet'.

Ook hier zijn de respondenten reeksen stellingen voorgelegd over het persoonlijke (bijvoorbeeld 'In/door de bibliotheek leer ik nieuwe dingen') en het maatschappelijke nut ('De bibliotheek is belangrijk voor de taalontwikkeling van kinderen') waarin de bibliotheek voorziet. Drie kwart van de gebruikers is het eens met de stelling dat men in of door de bibliotheek nieuwe dingen leert. Ruim 40% van de gebruikers zegt dat zij beter kunnen meedoen in de samenleving door de bibliotheek. Mannen en vrouwen, leeftijds- en opleidingsgroepen vertonen daarbij geen verschillen.

Bij de maatschappelijke waarde is dat wel het geval: hoe ouder, hoe meer instemming. De educatieve waarde voor de samenleving wordt hoog ingeschat. De stellingen worden door 42% tot 77% van de Nederlanders onderschreven.

ECONOMISCHE WAARDE

Meer dan de helft (55%) van de respondenten zegt door de bibliotheek geld te besparen. Dat heeft zonder twijfel te maken met het lenen. Dat is na het betalen van de lidmaatschapsbijdrage doorgaans kosteloos ('sprinters' en teltaalgelden uitgezonderd). Bijna een kwart zegt door de bibliotheek tijd te besparen. Naar sekse, leeftijd en opleidingsniveau variëren de antwoorden niet of nauwelijks. Dat is wel het geval bij de stelling 'Door de bibliotheek te gebruiken kan ik mijn werk beter doen'. Hier zijn het de tieners die de stelling het vaakst (23%) onderschrijven, tegen 8% van de 35- tot 49-jarigen én de 65-plussers, en 12,5% van de 50- tot 64-jarigen.

De economische waarde voor de samenleving wordt door mannen vaker onderschreven dan door vrouwen. Zo zegt 57% van de mannen het eens te zijn met de stelling 'De bibliotheek is belangrijk voor de kenniseconomie' tegenover 51% van de vrouwen. Hoog-, middelbaar en laagopgeleiden onderscheiden zich niet in de mate waarin zij het belang voor de kenniseconomie onderschrijven. Meer ouderen dan jongeren achten de bijdrage aan de kenniseconomie van belang.

AFFECTIEVE WAARDE

'De bibliotheek vergroot mijn plezier in lezen' en: 'De bibliotheek is een fijne plek om tijd door te brengen' zijn stellingen die door 61% en 56% worden onderschreven. Vrouwen zijn het er vaker mee eens dan mannen (65% om 54% respectievelijk 61% om 49%). Het valt

'LAAGOPGELEIDEN ERVAREN EVENVEEL LEES- EN VERBLIJFSPLEZIER ALS MIDDELBAAR EN HOOGOPGELEIDEN'

op dat de rol van de bibliotheek in het vergroten van lees- en verblijfsplezier niet uiteenloopt naar opleiding. Laagopgeleiden ervaren evenveel plezier als middelbaar en hoogopgeleiden.

De *maatschappelijke* waarde van de bibliotheek wordt door de Nederlanders niet primair in het affectieve domein gezien. De instemmingspercentages liggen hier lager dan bij de educatieve, sociale en culturele rol die de bibliotheek voor de gemeenschap vervult. Niettemin zijn het ook hier de ouderen en de hoogopgeleiden die de stellingen het vaakst onderschrijven.

CONCLUSIES

Het geheel overziend kun je zeggen dat de waarde van de bibliotheek op persoonlijk en maatschappelijk vlak behoorlijk goed onderschreven wordt (zie ook de eerste bijdrage over dit onderzoek in *Bibliotheekblad* 8, 2013). Bij peilingen blijft het niettemin altijd de vraag: is het glas half vol of half leeg? Wat is veel ondersteuning en wat weinig voor een instelling die in principe iedereen wil bedienen? Wat opvalt, is dat over de gehele linie gezien mensen de maatschappelijke waarde - de waarde die van de bibliotheek uitgaat voor de omringende samenleving - hoger inschatten dan de waarde voor hen persoonlijk. Ook als je zelf nooit naar de bibliotheek gaat, kun je het een belangrijke voorziening vinden voor bijvoorbeeld kinderen, scholen, ouderen, laaggeletterden en inburgeraars. Dat bleek grosso modo ook het geval. Wel zijn het steeds de ouderen en de hoogopgeleiden die de maatschappelijke waarde het hoogst inschatten. Jongeren onderschrijven het maatschappelijk belang van de bibliotheek het minst vaak, terwijl zij (nog) wel vaak in de bibliotheek komen en de waarde voor hen persoonlijk nog wel eens hoger is dan voor de oudere groepen. Zo onderschrijft 22% van de jongeren de stelling 'Door de bibliotheek te gebruiken kan ik mijn werk beter doen', tegenover 13% gemiddeld over alle leeftijden. Maar voor bijna vier op de vijf jongeren gaat de stelling dus niet op. De boodschap van het onderzoek moet volgens ons dan ook zijn: blijf investeren in de waarde voor de jeugd, want zij zijn de toekomst - ook van de bibliotheek.

TEKST: MARJOLEIN OOMES EN FRANK HUYSMANS

TEKENING: ROEL OTTOW

DATAVERZAMELING

De dataverzameling vond plaats in september 2012 via een online vragenlijst. Deze werd door onderzoeksbureau GfK afgenomen bij 1502 respondenten van 13 jaar en ouder. Gemikt werd op 1000 mensen die de bibliotheek in de afgelopen 12 maanden hebben benut ('gebruikers') en op 500 mensen voor wie dat langer geleden was, of die nooit de bibliotheek hadden gebruikt ('niet-gebruikers'). Deze verhouding weerspiegelt niet die in de Nederlandse bevolking: de niet-gebruikers zijn daar ruim in de meerderheid. Om zoveel mogelijk informatie te krijgen over het ervaren nut, zijn de gebrui-

kers met opzet *oversampled*. Bij het berekenen van de percentages voor de bevolking als geheel zijn de verhoudingen achteraf weer rechtgetrokken met behulp van een wegingsprocedure (ook de verhoudingen naar sekse, leeftijd en opleidingsniveau werden daar in lijn gebracht met die in de bevolking).

De vragenlijst werd ingevuld door 1025 mensen die aangaven de openbare bibliotheek in de laatste 12 maanden te hebben gebruikt en door 477 mensen die aangaven de bibliotheek langer dan een jaar geleden of nooit te hebben gebruikt. De eerste groep kreeg de vragen over persoonlijke en maatschappelijke waarde voorgelegd; de laatste groep alleen die over de maatschappelijke waarde.